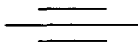

- mondatfajtákra, szófajokra, szinonimákra, antonimákra vonatkozó gyűjtés
- esztétikai válogatás:
 - a legszebbnek tartott rész kikeresése, felkészülés utáni bemutatása
- technikai válogatás:
 - a nehezen olvasható szavak, kifejezések, mondatok kiválogatása
- összehasonlító válogatás:
 - párosítások: hasonló gondolatok
 - ellentétes vélemények
 - ok-okozat
 - előzmény–következmény
 - általános–konkrét
 - valóságos–elvont

A pontos fogalomhasználat helyre teszi a megfelelő kötőszót; *vagy* nem, *és* igen, mert mind-egyik mást jelent, *is-is* igen, mert mindkettőt fejleszteni kell. Tudni kell, hogy *mit?* akarunk fejleszteni, csak ennek tudatában lehet választani a *hogyan?* lehetőségei közül.

PALLÁNÉ SZÉNÁSI MAGDOLNA
főiskolai adjunktus
SZIE Főiskolai Kar
Jászberény

Környezetbarát mesevilág

Ha a könyvespolcra leemelünk egy Andersen kötetet, és belelapozunk, hamarosan feltűnik, hogy milyen csodálatosan gazdag a természet, amely ezeket a meséket körülöleli.

Gyönyörű kertek hívogatnak, színpompás virágok illatoznak, ragyogó pillangók lengik be a mesék varázslatos világát. Szinte magunk körül érezzük a kellemes, éltető természetet.

Azonnal felmerülhet az olvasóban a kérdés, mi lehet vajon az oka, hogy Andersen ilyen szépen és gazdagon építi be a természet elemeit történeteibe. Az esztétikai igényesség vezette talán? Egyszerűen vonzó, szép környezetbe kívánta helyezni történeteit? Vagy talán személyes, természet iránti vonzalma nyilvánul meg? Közismert, hogy a nagy meseíró még idős korában is nagy rajongója volt a természetnek. Még téli sétáiról sem tért vissza soha egy-egy érdekes ág, bogyó, virág nélkül. A téli hidegben is tudta, hol találhat egy-egy megbúvó virágot. Lakását is számtalan növényi kompozíció díszítette, amelyeket javarészt ismerőseitől kapott ajándékba.

Kérdés tehát, hogy személyes vonzalmán túl rejlik-e a mesék természetgazdagsága mögött valami más értelem is? Elképzelhető-e esetleg, hogy ez a szeretet egyúttal féltéssel is párosul? Élete során ugyanis volt rá alkalma, hogy a nyugati iparosítás első hullámai után láthatta a pusztítások következményeit. Közvetlen környezetében tapasztalhatta továbbá a természeti katasztrófák, az éhínségek hatásait. Nem csoda tehát, hogy választ keresett az ember és a természet viszonyának kérdéseire.

Meddig terjed az ember hatalma a természet fölött? Milyennek kellene lennie ennek a viszonynak? Ha az olvasó nem egyszerűen csak magára a cselekményre figyel, hanem a mögöttes mélyebben húzódó gondolatokra is, választ kaphat arra a kérdésre tehát, hogy milyen volt Andersen viszonya a természethez.

Ezt a kérdést vizsgáljuk most meg *Hüvelyk Kati* c. meséje alapján. (Hans Christian Andersen Összes meséje, Videopont Kft., Bp., 1995., 135. o.) Az elemzést a főiskola harmadéves német műveltségi terület hallgatóival közösen készítettük. A történet a kislány kalandokkal, viszontagságokkal teli életét mutatja be születésétől kezdve addig a pillanatig, amíg felnőttként megtalálja egyéni boldogságát. Hüvelyk Kati a romantika szabályainak megfelelően egyértelműen kedves, szép, pozitív hős.

A gyermekeknek nem nehéz magukat beleélni a helyzetébe, hiszen ő is egy gyermek, aki ismerkedik az őt körülvevő világgal, és keresi benne a helyét. Az érzelmi azonosulás lehetősége a gyermekek esetében igen fontos, hiszen ők inkább ezen a prelogikus úton tudják megközelíteni a rájuk ható ingereket.

Nézzük tehát a főhős és a természeti környezet viszonyát! Amennyiben egy-egy természeti elem segíti a hőst célja elérésében, pozitív kép alakul ki róla, főleg a gyermekek esetében, amennyiben gátolja, negatív. Lássuk, hogy az adott mese alapján a gyermekek gondolkodásában pozitív vagy negatív kép formálódik-e a természetről.

A természeti környezetet bontsuk két fő csoportra, az élettelen és az élő természetre. Az élettelen természet objektíve adott. Létezik a levegő, a föld, a vizek. Vannak évszakok, hideg, eső, szél, napsütés... Ebbe a gigantikus, saját törvényei szerint működő csodálatos világba születtek bele az élőlények, például az ember is. Megfigyelhetjük, hogy az élettelen természet egyetlen eleme sincs felruházva emberi tulajdonságokkal. Se nem jók, se nem rosszak, egyszerűen vannak. Nem partnerei az embernek, a hierarchiába jóval felette állnak. Az ember (legalábbis ebben a mesében) nem tud, de nem is akar adott életterén változtatni. Csak alkalmazkodni hozzájuk. Védi magát a viszontagságokkal szemben, és kihasználja a számára kedvező lehetőségeket. Életét igen erősen befolyásolja, hogy az adottságokat mennyiben ismeri fel, és hogyan tud hozzájuk alkalmazkodni.

Választ kapunk tehát az egyik kérdésünkre: Az ember kiszolgáltatott, parányi része a természetnek. Nagyságát, erejét el kell ismernünk. Szóba sem jöhet az a felvilágosodás óta gyakori vélemény, amely szerint az ember mindenható ura lehet a természetnek. Alkalmazkodnunk kell az adottságokhoz, tiszteletben kell tartanunk, és csak azt vehetjük el, amit önmagától kínál. Sokkal inkább partnerei az embernek a növények és az állatok. Velük együtt élünk a földön, együtt alkotjuk az élővilágot.

Vegyük szemügyre először a növényeket, illetve a növényi részeket. A növények nem rendelkeznek emberi tulajdonságokkal, mégis egyértelműen segítik a hőst. A segítségnyújtásnak széles skáláját figyelhetjük meg. Némely növény már a pusztta létezésével is kellemes, jó hangulatot kelt a hősből, fokozza életkedvét, életerejét (szőlő, citrom, narancsliget), más növények védelmet nyújtanak neki (sóska, menta, takaró). Használati tárgyként szolgál, pl.: a dióhéj (bölcső), az ibolyalevél (matrac), a rózsaszirm (takaró). A tavirózsa széles levelén utazott, a tulipánszirm és a margaréta üdölkömmésséggé szolgált. A föld alatt korhadt fával világított. Játékai is növényi részekből készültek.

Hüvelyk Kati életében különösen fontos szerepet töltenek be a növények, hiszen nemcsak használni tudta ezeket, hanem életét is egy apró növényi résznek köszönhette. Egy kis árpaszemből fejlődött tulipánból született.

Az emberi élet tehát alá van rendelve még a legkisebb növényi részeknek is. Igaz, születéséhez egy aprócska varázslatra is szükség volt, amely azonban nem volt igazán mesészerű varázslat, hiszen pénzzel lehetett hozzájutni, de ez az ironikus mozzanat most nem tartozik vizsgálódásunk körébe. A mese keretes felépítésű szerkezete szerint a növényvilágban találta meg célját, a személyiségének tökéletesen megfelelő életkörülményt. Virágország királynéjaként trónolt egy pompás virág kelyhében, oldalán a minden tekintetben hozzáillő virágország királyával.

Virágország ábrázolása különösen eleven, szuggesztív, és szimbolikus jelentést is hordoz. Ez az ország délen van, és átvitt értelemben is a bőség jellemzi. Bőven van itt napsugár, gyümölcsök, illatok, tehát élet, boldogság és erő is. Itt virítottak a legszebb fehér virágok, a tisztaság, ártatlanság,

jóság és igazság jelképei. A kis virágok egykor gyönyörű, most törött márványoszlopok között bontották ki szirmaikat.

Láthatjuk, hogy még a legerősebb emberi kéz alkotásait is elpusztítja az idő, de még a legtörekenyebb virág is életképes az embernek már nem való mostoha körülmények között. Az alapvető életere a természetből, nem pedig az emberi alkotásokból fakad.

A növények, mint már említettem, nem tudatosan segítik a hőst. Ugyanúgy hasznosak voltak, pl.: a béka számára is, „aki” náddal és hallevélvirággal akarta otthonát tisztává és széppé varázsolni. A növények tehát a természetben mindenkinek hasznosak lehetnek. Ember nélkül is életképesek, ez viszont fordítva nem igaz. Az ember életképtelen a természet nélkül. Az embernek tehát meg kell becsülnie a természetet, a növényvilágot, mert nem élhet nélküle, élete során kisebb és nagyobb dolgokban is szüksége van a növények segítségére.

A növényekkel ellentétben az állatok emberi tulajdonságokkal rendelkeznek. Ennek hátterében valószínűleg a totem-állat hiedelem áll. Minden állat mintha egy-egy embertípust képviselne. Ezek az állatok a romantika szabályai szerint vagy jók vagy rosszak (a főhős szempontjából), vagy önzetlen együttérzésből segítik, mint pl. a halak, „akik” megmentették az undorító békától, vagy mert szépek, kedvesnek találták, mint pl. a pillangó, „aki” segített neki a menekülésben, vagy a pókok, „akik” segítettek neki a kelegyekészítésben. Az a felfogás, hogy ami szép, az jó is, a legősibb rítusokból került a közfelfogásba. A pillangó szép, tehát jó is. A béka csúf, tehát gonosz.

Andersen viszont finomított ezen a sarkító felfogáson. Elítélte a felszínes gondolkodást, szeretett a dolgok mélyére nézni. A felszínes megítélés a kislány halálát is maga után vonhatta volna. Gondoljunk csak a cserebogarakkal való jelenetre. Néhány bogár csúnyának találta a kislányt, mert nem volt olyan formája, mint neki, és ezért majdnem az életével fizetett. S milyen gyakori manapság is, hogy a felszínes külső alapján elhamarkodottan ítélkezünk, és nem toleráljuk a másságot. – Nézzünk a felszín alá! – tanácsolja Andersen.

A mezei egér inkább számításból segített rajta. S később egyre türelmetlenebbül várta el Hüvelyk Katitól, hogy az ő elképzelései szerint éljen.

A vakond szöges ellentétét képviselte Hüvelyk Kati életfelfogásának. A föld alatti sötét világot kedvelte, sőt csak azt fogadta el jónak. Megvetette a fényt, a melegséget, a szabad szárnyalást, amit a kislány annyira szeretett. Szűk látókörű, számító, előkelő, fennhéjázó, önző és gazdag volt, s átvitt értelemben is vak volt, s elvakult. A kislány érezte, hogy ő nem illik ebbe a világba, s bár nem bírálta, nem tudta elfogadni ezt az életstílust, mert nem ezt szeretete.

Sokkal közelebb állt hozzá a fecske szabad szárnyalása. A fecske, s hátán ülve Hüvelyk Kati, felülről ráláthatott a világra, s egyúttal közelebb került az életet adó napsugárhoz.

Láthatjuk, Andersen mennyire nagyra értékeli az emberi szárnyalást, a szabadságot. Hősenek szárnyakat adott, hogy felülről, összességében, bizonyos távolságból átfogóan szemlélhesse a világot, s így próbálja megérteni az összefüggéseket.

Ha a béka, vagy a vakond szemszögéből nézzük a történetet, tulajdonképpen sajnálhatjuk is őket, hiszen igyekezettük ellenére sem sikerült megvalósítaniuk álmaikat. Viszont ha a lány szempontját vesszük alapul, önzőnek és agresszívnek kell tekintenünk őket, mert a lány akarata ellenére akartak cselekedni, az ő boldogságát akadályozták.

Ártó szándék nélkül is sok rosszat tehetünk a másikkal, ha nem vesszük figyelembe, hogy neki mi lenne a célja. Hogy kinek mi a jó, hol a jó – igen relatív. Mindenkinek megvan a maga külön világa, ahol jól érzi magát, másnak viszont ez a világ a halált jelentené. Élünk szépen, és hagyjuk élni a többieknek is! – figyelmeztet bennünket Andersen.

A következő kérdés most az lehet, hogyan is kellene ezt a sok különböző érdeket összeegyeztetni, és hogyan lehetne megteremteni életünkben a harmóniát. Hogyan kellene világunkat rendeznünk, hogy benne mindenki megtalálja a neki megfelelő közeget?

Az első lépés az, hogy mi, emberek, gyermekkorunktól kezdve felismerjük a természetet alkotó egyes elemek igényeit. A második lépés pedig az, hogy megengedjük, hagyjuk, hogy a természet

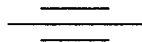
minden résztvevője igényeinek megfelelő életformát alakítson ki. Hagyjuk, hogy az állatok és a növények abban a közegben éljenek, ahol nekik jó. Mert észre kell venniük manapság már a gyermekeknek is, hogy a világ igen jól megvan ember nélkül is, az ember viszont nem tud a természeti környezet nélkül élni. Ha a természet elpusztul, vele együtt pusztul az ember is.

Láthatjuk tehát, hogy Andersen tudatosan ábrázolta a természetet gazdagnak, szépnek és az ember barátjának. Nemcsak a szépségeit akarta bemutatni, hanem figyelmeztetni is: óvjuk, védjük a természetet!

Manapság sokféle módon próbáljuk megtanítani gyermekeinket arra, hogy mit is jelent az ember számára a természet, hogyan is védhetjük. Nem tudjuk azonban elégszer és eléggé változatosan hangsúlyozni.

A gyermekek igen fogékonyak a természeti jelenségek iránt, mivel maguk is sokat tartózkodnak a természetben, és természetes kíváncsisággal kívánják azt felfedezni, megérteni.

A gyermekeket saját nyelvükön, a mesék magával ragadó nyelvén szólíthatjuk meg e hasznos és jó ügy érdekében, ha néha kezükbe adunk egy-egy Andersen kötetet, és ha időnk engedi, el is beszélgetünk velük róla. Erre szeretném felhívni ezúton is a kedves kollégák, a kedves olvasók szíves figyelmét.

NAGY EDIT

IV. éves főiskolai hallgató

Eszterházy Károly Főiskola

Eger

Média és nevelés

*„A tanuló ne gondolatokat,
hanem gondolkozni tanuljon;
ne hordozzák, hanem vezessék,
hogy a jövőben maga is
ügyesen tudjon járni.”
(Kant)*

Kant gondolata az élet egészére érvényes, bárhol is járjon, bármit is lásson, halljon, tanuljon a diák. (S mint tudjuk, a jó pap holtig tanul.) Így van ez a média használatának kultúrájában is. Rá kell vezetni, meg kell tanítani a diákot arra, hogyan tudja helyesen, előnyösen, jól használni azokat az eszközöket, amelyek ma már szerves részeivé váltak mindennapjainknak. Ezeknek több funkciójuk van, információt hordoznak, szórakoztatnak, műveltséget, kultúrát közvetítenek, permanensen alakítják, formálják a személyiséget. Kinél kisebb, kinél nagyobb, kinél rosszabb, kinél jobb, ám mindenféleképpen értékteremtő, értékközvetítő feladata is van a médiának. Az érték pedig olyan produktumot jelent, amely hasznos az egyénnek, s így a társadalomnak is. A deviancia az értékvesztésben, az értékek megtagadásában nyilvánul meg. Tömeges kiszélesedése a társadalom válságának egyik súlyos tünete.

Az írástudókra, a nevelőkre, a média szakembereire vár a feladat, őket terheli a felelősség, hogy átmentsék előző korok, korszakok értékeit a válságot követő időkre. (Vajon képesek-e rá?) Sohasem késő, hogy a legjobbat hozzuk ki magunkból és gyermekeinkből. Nagy Andor József –